

פלימו והשטן | ע"פ שיעור של הרב חנני

הגמ' בקידושין (פא): מספרת על מאורע שקרה לתנא פלימו בערב יום הכיפורים:

פלימו הוה רגיל למימר כל יומא: "גירא בעיני דשטן".
 יומא חד מעלי יומא דכיפורי הוה, אידמי ליה כעניא. אתא קרא אבבא - אפיקו ליה ריפתא.
 אמר ליה: יומא כי האידנא כולי עלמא גואי ואנא אבראי?! עייליה וקריבו ליה ריפתא.
 אמר ליה: יומא כי האידנא כולי עלמא אתכא ואנא לחודאי?! אתיוהו אותבוהו אתכא.
 הוה יתיב מלא נפשיה שיחנא וכיבי עליה והוה קעביד ביה מילי דמאיס.
 א"ל: תיב שפיר.
 אמר ליה: הבו לי כסא, יהבו ליה כסא.
 אכמר שדא ביה כיחו, נחרו ביה שקא ומית.
 שמעו דהוו קאמרי: "פלימו קטל גברא פלימו קטל גברא"
 ערק וטשא נפשיה בבית הכסא אזיל בתריה נפל קמיה, כי דחזייה דהוה מצטער גלי ליה נפשיה.
 אמר ליה: מאי טעמא אמרת הכי?
 אמר ליה: ואלא היכי אימא?
 אמר ליה: לימא מר רחמנא נגער ביה בשטן.

באור:

פלימו היה רגיל לומר כל יום: "חץ בעיני השטן".
 יום אחד היה ערב יום הכיפורים, נדמה לו השטן כעני. קרא השטן בפתח הדלת –
 הוציאו לו בני משפחתו של פלימו אוכל.
 אמר להם: ביום כזה כולם אוכלים בפנים ואני אוכל בחוץ?! הכניסוהו והביאו לו לחם.
 אמר להם: ביום כזה כולם אוכלים ביחד ואני לבדי? הושיבו בשולחן עמם.
 השטן נדמה לעני עם שחין ופצעים מלאי ליחה והיה עושה בפצעיו מנהגים מאוסים.
 אמרו לו שב יפה.
 אמר להם: הביאו לי גביע.
 השליך את כיחו (ליחה היוצאת מהריאה), גערו בו ונדמה להם השטן כאילו מת.
 השמיע השטן לאנשי ביתו של פלימו קולות מבחוץ כאילו אומרים פלימו הרג מישהו.
 היה סבור פלימו שבאים עליו נוגשי המלך להורגו, ברח והתחבא בבית הכסא.
 רדף אחריו השטן שנדמה לעני נפל לפניו, כשראה השטן את פלימו מצטער גילה לו שזה
 מצג שווא.
 אמר לו השטן: למה אתה אומר כל יום חץ בעיני השטן?

אמר לו פלימו: אלא מה אומר?

אמר לו השטן: תאמר הקב"ה יגער בשטן.

הקדמה

הגמ' מספרת שפלימו היה אומר בכל יום "גירא (חץ) בעיני השטן". פלימו מתכוון לומר שהשטן אינו יכול לעשות לו כלום, רק כך אפשר להסביר כזו התגרות, פלימו בז לשטן לחלוטין. גם אנחנו יכולים לומר משפט כזה, זה לא קשה במיוחד, אולם פלימו לא רק אמר את זה הוא חי את זה. הוא היה במדריגה כזו.

במבט ראשוני, יש הרבה קשיים העולים מפשט הגמרא שעלינו לברר, ובראשם השאלה מה הסיפור הזה מלמד אותנו על יום כיפור כי מסתבר לומר שאין זה מקרה שהמקרה ארע בערב יו"כ.

קושי ראשון – התעלמות מהעני

משמע מהסיפור שכל משפחת פלימו יושבת לסעוד ביחד ואת העני מושיבים לבדו. כיצד ייתכן שכך מבזים את אותו עני?

כנראה שהשטן התחפש לאדם מטונף ומזוהם שצריך תעצומות נפש על מנת לשבת איתו באותו שולחן, גם ההתנהגות שלו מעוררת סלידה. אולם מסתבר לומר ששיקולים אלו נכונים ליום רגיל בשנה, אך כשבא אליך אורח כזה בערב יום כיפור, עם כל חוסר הנעימות אתה לא אומר לו "לא". כי ביום הכיפורים כולנו דומים לאותו עני כלפי הקב"ה, זהו יום בו כולנו אורחים של רבש"ע, יכול להיות שנהיה רחוצים ונקיים אבל ביום הזה מסתכלים פנימה, זהו יום כיבוס כתמי הנשמה. ייתכן בהחלט שבצד הנשמתי אנו לא נראה יותר טוב מהעני הזה משום שבעינינו של יוה"כ אנו מבינים שכל חטא הכי קטן נראה כמו טינופת.

אם כן, כשמגיע אורח כמו העני הזה בערב יו"כ הדבר ההגיוני הוא לקבלו בסבר פנים יפות ואולי בזכות זה גם אותך יקבלו בשמיים בסבר פנים יפות.

קושי שני – מותו של העני בעקבות הגערה

יש שתי דרכי תגובה אפשריות אם חבר שלך נופל מת בעקבות גערה או נזיפה שלך כלפיו. התגובה הנורמלית של רובנו מן הסתם הייתה לגעור בו שוב ולומר לו שיפסיק עם ההצגה. אולם פלימו לרגע לא חושב שמדובר בהצגה, זה הגיוני מבחינתו שהעני נפטר מהגערה של בני ביתו.

אולם יתרה מזאת קשה מדוע פלימו בורח? מדוע אינו קורא לעזרה ראשונה או לרופא, כיצד ייתכן שהתגובה הראשונית של פלימו היא לברוח?

בנוסף לא ברור פחדו של פלימו מנוגשי המלך. פלימו הוא מגדולי התנאים, גם אם יבואו נוגשי המלך הם יראו שאין סימני אלימות מן הסתם הם מכירים את מעמדו של פלימו ובמהרה יתברר שפלימו לא עשה משהו רע באמת לאותו עני, מה יש לפלימו להיות בלחץ כזה?

קושי שלישי – הסיבה לסיום ההצגה של השטן

בהמשך הסיפור מתואר שכאשר השטן ראה שפלימו מצטער הוא החליט לסיים את ההצגה. בדר"כ כשהגמרא מספרת על תנאים שהשטן ניסה להפילם בעבירה מתואר איך השטן נדמה להם כאישה יפה הבאה להפילם בחטא ורגע לפני החטא הוא נגלה להם. אם כן משמע מהסיפור שמטרת השטן בסיפור שלנו לא הייתה להפילו בעבירה אלא לצערו, ורגע לפני שציערו הוא נגלה אליו. מעבר להבדל בין פלימו לשאר התנאים, השאלה היותר קשה היא למה פלימו לא הצטער בשום שלב בסיפור עד עכשיו? הרי היו מספיק סיבות שיכלו לצער את פלימו: אירוח מישוהו כ"כ מאוס לסעוד בערב יו"כ, ההריגה של העני, התחושה שנוגשי המלך רודפים אחריו והכניסה לטינופת של בית הכסא. בנוסף עצם העובדה שמטרת השטן היא לצער את פלימו משמעותה שפלימו לא הצטער מעולם בחייו. וזה מאוד קשה להבנה.

זו קבוצת השאלות העיקרית בסיפור, ננסה להבין את פלימו ומתוך כך נתרץ את הקשיים.

היחס של פלימו כלפי יצר הרע

אפשר להסביר את התנהגותו של פלימו בכך שלפלימו אין יצר הרע. רוב האנשים ואפילו התנאים מתמודדים עם יצר הרע ברמות כאלה ואחרות, אולם פלימו במדרגה אחרת - אין לו יצר הרע.

מנין לנו? מפורש בגמ' שפלימו היה אומר בכל יום "חץ בעיני השטן"! אין עוד תנא או אמורא שהיה אומר לשטן "חץ בעיני השטן", היחיד שקרוב לזה היה אחד האמורים שאמר הוא היה מתחתן בגיל צעיר הוא היה יכול לומר לשטן "חץ בעיני השטן".

כך אפשר להסביר את התנהגותו של פלימו, משום שפלימו אינו מסוגל להבין את ההתנהלות של רוב אנשי העולם. הוא לא יודע מה זה יצר הרע, הוא לא חווה את זה מעולם. מבחינת פלימו ליפול בידי היצר הרע זה סוג של חולי נפש של אנשים חסרי הגיון. לכן הוא בכלל לא מסוגל להבין ומתנהל בצורה שאינה מובנת לנו.

יישוב הקשיים בפשט

לאור ההסבר לעיל, ניתן להבין מדוע פלימו מפחד מנוגשי המלך, לנו ברור שהם לא היו עושים לפלימו דבר, אולם פלימו לא בוטח בהם משום שהוא יודע שיש להם יצר הרע, הכל יכול להיות עם אנשים כאלה מבחינת פלימו. הוא מתייחס אליהם כמשוגעים.

זו הסיבה גם שפלימו חושב שהעני הזה באמת נהרג מגערה. אף אחד מאיתנו לא היה מת מגערה אולם לפלימו זה מאוד הגיוני שהעני ימות מגערה, כי גם העני הזה משוגע.

לגבי השאלה מדוע הושיבו את העני לסעוד לבדו, גם זה נעוץ בעובדה שרק אצל אנשים רגילים כמונו העובדה שמושיבים אותנו לאכול בנפרד יכולה להעליב, משום שנחשוב שלא אוהבים אותנו וכל הדמיונות האפשריים ישחקו תפקיד. אולם אצל פלימו אין דמיונות כאלה, העני ביקש לאכול וקיבל את מבוקשו, מבחינת פלימו אין סיבה שאותו עני ייעלב. משום שפלימו לא יודע מה זה יצר הרע, הוא לא יודע מה זה להעליב אדם אחד ולהעלב מאדם אחר, לכולנו יצא להעליב או לרצות להעליב ולהתגבר על כך, זה מה שנותן לנו את היכולת להבין כיצד מישהו אחר יכול להעלב, אולם פלימו לא שם, זה לא משחק אצל תפקיד. פלימו עובד רק עם השכל שלו ולכן אינו מסוגל להבין שאחרים עובדים גם עם צדדים נוספים בנפש.

על זו הדרך יתורץ גם כיצד ייתכן שפלימו לעולם לא הצטער.

אדם שמצטער בכל פעם שהוא לא מצליח לממש את מה שתיכנן זה אדם ששקוע באגו שלו. היצרים והתאוות מוליכים את תחושותיו. אבל אם אדם חי לפי האמת אז הוא יודע שהוא לא מלך העולם וגם כאשר יש קשיים וכשלונות זה לא סיבה להצטער. אם כן מובן שאדם כמו פלימו שחי את האמת בצורה מוחלטת ללא שום התערבות מצד היצר הרע הוא אדם שאינו מצטער אף פעם. הוא אמנם נמצא במצבים לא נעימים אבל הוא אינו יודע מהו צער. פלימו הוא קדוש מלאך עליון, אם כן מתי הרגע שבו הוא הכי קרוב להצטער? כאשר העני קם לתחייה ונופל לפניו, רק כשיש תמונה שהמוח של פלימו לא מצליח לפענח פלימו מצטער, כי הוא לא מבין את אלוקים בסיטואציה הזו.

שטן הוא יצר הרע הוא מלאך המוות

על מנת להבין מה רוצה השטן ללמד את פלימו יש לעיין מהו השטן. אנחנו מכירים שלושה כוחות שליליים שונים בעולם: שטן, יצה"ר ומלאך המוות.

1. שטניות היא רוע צרוף במובן המוסרי. עשויים להיות אנשים שחיהם מונהגים על פי היצר הרע אבל הם מאוד טובים. מנגד אולי יש כאלה שמקפידים על הלכות אבל הם בעלי מידות רעות כלפי הבריות.
2. יצר הרע דוחף אותנו לעבור על דברי התורה, כגון לאכול מאכל חלבי אחרי מאכל בשרי. זה ודאי לא שטניות. זה פשוט הכח שדוחף אותנו לא לקיים מצוות ולעבור עבירות.

3. מלאך המוות זה מה שקורה לכל אדם בשלב כלשהוא, המפגש עם תום החיים בעולם הזה.

חז"ל מזהים את שלושת התופעות כשלושה פנים של אותו שורש: שטן הוא יצה"ר הוא מלאך המוות. מהו המכנה המשותף ביניהם? העולם כולו הוא בריאה אלוקית, אולם קיימים פערים בין הצד האלוקי של העולם להתגלות שלו בפועל. פערים אלו נקראים בשלושה שמות: שטן, יצר הרע ומלאך המוות. סוג אחד של פערים יוצר רוע מוסרי הנקרא שטן, סוג שני הנקרא יצר הרע יוצר תחושה שהתורה לא מתאימה לנו והפער השלישי הוא המוות, משמעות של המוות הוא שהעולם שלנו לא מסוגל להופיע את המגמה האלוקית כפי שהיא.

יוצר אור ובורא רע

השטן אומר לפלימו שעצם האמירה שלו "חץ בעיני השטן" מבטאת חוסר הבנה את תפקידו של השטן בעולם. פלימו חושב שהשטן הוא אויב שלו, השטן בא לומר לפלימו שבניגוד למה שפלימו חושב גם השטן נמצא בעולם לשם אותה מטרה שפלימו חותר אליה.

אפשר לטעות ולחשוב שהשטן הוא סוג של תאונת עבודה, פספוס ח"ו של אלוקים. האמת היא אחרת לחלוטין, "הכל ברא לכבודו". אנחנו אפילו אומרים את זה בתפילה בצורה מעודנת "יוצר אור ובורא חושך" על פי הפסוק בישעיה "יוצר אור ובורא רע"¹. אין דואליות הכל אחדות אלוקית, אפילו השטן.

אומר השטן לפלימו אמנם אני מנסה לגרום לך לעשות עבירות אבל זו מטרת משנה שלי, מטרת העל של השטן היא לתקן עולם במלכות שדי, אם אלוקים ברא את השטן סימן שהעולם אלוקי הרבה יותר כשקיים בו שטן. השטן רוצה שפלימו יהיה מודע לכך שמטרת הכוחות השליליים היא תיקון עולם.

למעשה אם השטן היה רוצה באמת להפיל את העולם הוא לא היה מנסה בכלל להפיל את פלימו. הוא היה עוזב את פלימו בשקט ומתעסק עם שאר האנשים שכן נכנעים ליצר הרע. אז למה השטן פונה לפלימו? כי בעצם זה שפלימו לא נותן שום חשיבות לשטן הוא מפספס אותו. כי פלימו הוא בעל השפעה אדירה אולם רק באופן סגולי. עצם העובדה שלפלימו אין יצר הרע, משמעותה שפלימו לא יכול להבין אף אחד וממילא גם לא לעזור לאף אחד, הוא מדבר בשפה אחת והעולם בשפה אחרת לגמרי.

השטן מעלה פה את סוגית שנאת הרע. התועלת בשנאת הרע היא העצמת אהבת הטוב, עולם בלי רע הוא עולם פחות בר יכולת לתיקון. המפגש עם הרוע נורא מאין כמוהו ויכול להביא לשתי תוצאות אפשריות. האחת היא ייאוש. אבל יש אפשרות אחרת שהפגישה עם הרוע תעצים אצל האדם את הכרת הטוב לרמה אחרת לגמרי. אם אדם מכיר את הרוע הוא נהיה בן אדם אחר.

¹ ישעיהו מה, ז

השטן אומר לפלימו שגישתו לא עוזרת לעולם אלא באופן סגולי. לכן אומר השטן לפלימו אל תגיד "חץ בעיני השטן" תגיד "אלוקים יגער בשטן" גם השטן והרוע הוא חלק מהתכנית האלוקית.

יום סליחת העוון

לאור כל מה שאמרנו מובן כי יום הכיפורים בשביל פלימו הוא לא כל כך מרגש. מי צריך את יום הכיפורים? מי שמלוכלך. בשביל פלימו כל יום הוא יום כיפור, הוא לא יודע מה זה לפול בחטא. התגלות השטן לפלימו בערב יום הכיפורים רומזת לפלימו שהוא לא מבין מה זה יום הכיפורים. יום הכיפורים יכול להתקיים רק בעולם שיש בו רוע. עולם שיש בו קשיים הוא עולם שיכול להגיע למקום יותר עליון.

פלימו הוא תנא אלוקי אבל לא כל כך מוכר. רבי עקיבא ורבי מאיר הרבה יותר מוכרים במהלך הדורות של עם ישראל ודווקא עליהם מסופר שהשטן כמעט הצליח להפיל בחטא.²

אנחנו ניגשים ליום הכיפורים ואנחנו לא חושבים שאנחנו קטנים, נמוכים ושפלים אלא אנחנו מבינים שזה חלק ממתווה העולם, שהחיים מסובכים, שיש בהם נפילות וקשיים. התפקיד של יום הכיפורים הוא לא למחוק את מעלתנו אלא להעצים, לתת כוחות ולהזכיר לעצמנו מאיפה באנו.

² קדושין פא.